

فضیلت دههٔ اول ماه ذوالحجه

تهیه شده در مرکز مطالعات متین

مرکز مطالعات متین

فَضْلُ عَشْرِ ذِي الْحِجَّةِ

فضيلت دهه اول ماه ذوالحجه

مركز مطالعات متين

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

مقدمه

ستایش از آنِ الله پروردگار جهانیان است، و درود و سلام بر پیامبر ما محمد، و بر آل و اصحاب او و کسانی که تا قیامت به نیکی از آنان پیروی کنند.

این رساله‌ای مختصر است که مهم‌ترین مطالب مورد نیاز مسلمان درباره فضیلت دهه اول ماه ذی‌الحجه را در بر دارد. آن را برای عموم مسلمانان گردآورده‌ایم تا با آگاهی و بینش نسبت به مسائل دینی خود عمل کنند. امیدواریم خدای کریم و بخشنده، آن را سودمند گرداند، و آن را عملی صالح و خالص برای رضای خویش قرار دهد؛ بی‌تردید، او بهترین کسی است که از او درخواست می‌شود، و کریم‌ترین کسی است که امید به او بسته می‌شود.

مرکز مطالعات متین

***

فضیلت دهه اول ماه ذوالحجه:

دهه اول ماه ذوالحجه، از فضیلتی بزرگ برخوردار است؛ خداوند متعال در کتاب خود، و پیامبرش محمد صلی الله علیه وسلم در سنت و گفتار خود، بر این فضیلت تأکید کرده‌اند. این روزها، همان ایامی هستند که خداوند در قرآن کریم به آن‌ها سوگند یاد کرده و فرموده است:

(وَالْفَجْرِ ۝۱ وَآيَاتِ عَشْرِ ۝۲) [الفجر: ۱-۲]، یعنی: (سوگند به صبح* و سوگند به شب‌های دهگانه [آغاز ذوالحجه]).

این روزها همان دهه اول ماه ذوالحجه هستند؛ چنان‌که ابن عباس، ابن زبیر، مجاهد، ابن کثیر، ابن قیم و شمار زیادی از علمای سلف و خلف (گذشتگان و متأخران) بر این معنا تأکید کرده‌اند^(۱).

و این، روزهایی است که عمل نیک در آن‌ها از جهاد در راه خداوند متعال نیز برتر است؛ چنان‌که در حدیثی از ابن عباس رضی الله عنهما

(۱) تفسیر ابن کثیر (۱۰۶/۴) و زاد المعاد (۵۶/۱).

آمده است که گفت: پیامبر خدا صلی الله علیه وسلم فرمود:

«مَا مِنْ أَيَّامٍ الْعَمَلُ الصَّالِحُ فِيهِنَّ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنْ هَذِهِ الْأَيَّامِ الْعَشْرِ»،
قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَلَا الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «وَلَا الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، إِلَّا رَجُلٌ خَرَجَ بِنَفْسِهِ وَمَالِهِ فَلَمْ
يَرْجِعْ مِنْ ذَلِكَ بِشَيْءٍ»، یعنی: «هیچ روزی نیست که عمل صالح در نزد
الله محبوب تر از این ده روز باشد»، یعنی: ده روز (اول ذوالحجه).
گفتند: یا رسول الله، حتی جهاد در راه الله؟ فرمودند: «حتی جهاد در
راه الله، مگر مردی که با نفس و مالش [برای جهاد] بیرون برود و با
هیچ کدام برنگردد»^(۱).

فضائل اعمال در دهه ذوالحجه:

۱. انجام حج و عمره، که از بهترین اعمال در این ده روز به شمار
می آید؛ زیرا پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمود: «مَنْ حَجَّ هَذَا الْبَيْتِ فَلَمْ
يَرْفُثْ وَلَمْ يَفْسُقْ رَجَعَ كَيَوْمِ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ»، یعنی: «کسی که حج نماید و

(۱) به روایت بخاری و ترمذی، و لفظ از آن ترمذی است.

از مقاربت جنسی و مقدمات آن (در اثنای ادای مناسک حج) پرهیز نماید و مرتکب گناهی نشود، همانند روزی که از مادرش متولد شده است [بدون گناه، به منزلش] بر می گردد».

و در لفظ مسلم آمده است: «مَنْ أَتَى هَذَا الْبَيْتَ فَلَمْ يَرْفُثْ وَلَمْ يَفْسُقْ؛ رَجَعَ كَيَوْمٍ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ»، یعنی: «کسی که به این خانه [کعبه] بیاید و از «رفت» و «فسوق» پرهیز نماید، همانند روزی که از مادرش متولد شده است [بدون گناه، به منزلش] بر می گردد»^(۱). بنابراین، سخن پیامبر صلی الله علیه وسلم که: «هرکس به این خانه (کعبه) بیاید»، به صورت ضمنی شامل حج و عمره می شود، ایشان همچنین فرمودند: «الْعُمْرَةُ إِلَى الْعُمْرَةِ كَفَّارَةٌ لِمَا بَيْنَهُمَا، وَالْحَجُّ الْمَبْرُورُ لَيْسَ لَهُ جَزَاءٌ إِلَّا الْجَنَّةُ»، یعنی: «عمره تا عمره کفاره میان آن دو است و حج پذیرفته شده پاداشی ندارد جز بهشت»^(۲).

(۱) به روایت بخاری و مسلم.

(۲) به روایت بخاری و مسلم.

۲. روزه گرفتن در نه روز اول ذی‌الحجه، یا هر تعداد از آن‌ها که میسر باشد؛ زیرا پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمودند: «مَا مِنْ أَيَّامِ الْعَمَلِ الصَّالِحِ فِيهِنَّ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنْ هَذِهِ الْأَيَّامِ الْعَشْرِ»، یعنی: «هیچ روزهایی نیست که عمل صالح در آن نزد الله محبوب‌تر از این روزهای ده‌گانه باشد». روزه‌داری از بزرگ‌ترین اعمال نیک است، و پیامبر صلی الله علیه وسلم بر آن بسیار تأکید کرده و مردم را به انجام آن ترغیب فرموده است. از جمله آنکه فرمودند: «مَا مِنْ عَبْدٍ يَصُومُ يَوْمًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ إِلَّا بَاعَدَ اللَّهُ بِذَلِكَ الْيَوْمِ وَجْهَهُ عَنِ النَّارِ سَبْعِينَ خَرِيفًا»، یعنی: «بنده‌ای نیست که روزی را در راه الله روزه بگیرد مگر آنکه الله برای آن روز، چهره او را هفتاد پاییز (سال) از آتش [جهنم] دور می‌سازد»^(۱).

۳. ذبح قربانی در روز [عید] قربان (دهم ذوالحجه) و روزهای تشریق (سه روز بعد از عید قربان) مشروع است. و ثابت شده که پیامبر صلی الله علیه وسلم: «ضَحَى بِكَبْشَيْنِ أَمْلَحَيْنِ، أَقْرَنَيْنِ، ذَبَحَهُمَا بِيَدِهِ، وَسَمَّى وَكَبَّرَ وَوَضَعَ رِجْلَهُ عَلَى صِفَاحِهِمَا»، یعنی: «دو قوچ سفید و سیاه و

(۱) به روایت بخاری و مسلم.

شاخ‌دار را قربانی کرد. آن دو را با دستان خود ذبح کرد و بسم الله و الله اکبر گفت و پایش را بر یک طرف گردن آنها گذاشت»^(۱).

و از عایشه رضی الله عنها روایت است که گفت: رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمودند: «مَا عَمَلَ ابْنُ آدَمَ مِنْ عَمَلٍ يَوْمَ النَّحْرِ أَحَبُّ إِلَيَّ اللَّهُ مِنْ إِهْرَاقِ الدَّمِ، وَإِنَّهُ لَيُؤْتَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِقُرُونِهَا وَأَشْعَارِهَا وَأَظْلَافِهَا، وَإِنَّ الدَّمَ لَيَقَعُ مِنَ اللَّهِ بِمَكَانٍ قَبْلَ أَنْ يَقَعَ فِي الْأَرْضِ، فَطَيَّبُوا بِهَا نَفْسًا»، یعنی: «هیچ عملی از اعمال فرزند آدم در روز عید قربان (دهم ذوالحجه) نزد خداوند محبوب‌تر از ریختن خون (ذبح قربانی) نیست. و قربانی در روز قیامت با شاخ‌ها، موها و سُم‌های آن به همراه صاحبش آورده می‌شود. و قطعاً خون قربانی قبل از آنکه به زمین برسد، در نزد خداوند قرار می‌گیرد. پس با آن، دل‌های خود را خوشنود کنید»^(۲).

و هنگامی که دهه ذی‌الحجه وارد شد، کسی که قصد قربانی دارد، باید از برداشتن موها و ناخن‌های خود دست بکشد؛ چنان‌که ام سلمه

(۱) به روایت بخاری و مسلم.

(۲) به روایت ترمذی.

رضی الله عنها از پیامبر صلی الله علیه وسلم روایت کرده است که فرمودند: «إِذَا رَأَيْتُمْ هَلَالَ ذِي الْحِجَّةِ وَأَرَادَ أَحَدُكُمْ أَنْ يُضَحِّيَ؛ فَلْيُمْسِكْ عَن شَعْرِهِ وَأَظْفَارِهِ»، یعنی: «چون هلال ذی الحجه را دیدید - و در لفظی دیگر: «چون دهه [ذی الحجه] فرا رسید» - و کسی از شما خواست که قربانی کند، از [برداشتن] مو و ناخنش دست بکشد».

و در لفظی آمده است: «... فَلَا يَأْخُذَنَّ مِنْ شَعْرِهِ وَلَا مِنْ أَظْفَارِهِ شَيْئًا حَتَّى يُضَحِّيَ»، یعنی: «پس از مو و ناخن هایش چیزی را برندارد تا آنکه قربانی کند»^(۱).

۴. تکبیر (الله اکبر گفتن)، تهلیل (لا اله الا الله گفتن) و ذکر گفتن در این ده روز و روزهای تشریق مستحب است؛ زیرا عبدالله بن عمر رضی الله عنهما از پیامبر صلی الله علیه وسلم روایت کرده است که فرمودند: «مَا مِنْ أَيَّامٍ أَعْظَمَ عِنْدَ اللَّهِ وَلَا أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنَ الْعَمَلِ فِيهِنَّ مِنْ هَذِهِ الْأَيَّامِ الْعَشْرِ، فَأَكْثَرُوا فِيهِنَّ: مِنَ التَّهْلِيلِ، وَالتَّكْبِيرِ، وَالتَّحْمِيدِ»، یعنی: «هیچ روزهایی نیست که عمل صالح در آن نزد الله محبوب تر از این

(۱) به روایت مسلم.

روزهای ده گانه باشد، پس در آن بسیار (لا اله الا الله)، (الله اکبر)، و (الحمد لله) بگویند»^(۱).

و تکبیر به دو نوع تقسیم می شود به شرح زیر:

نوع اول: تکبیر مطلق، که تکبیری است که به زمان خاصی محدود نشده است و در هر زمانی می توان آن را گفت.

تکبیر مطلق از اولین روز دهه ذی الحجه آغاز می شود و تا آخرین روز از روزهای تشریق (سیزدهم ذی الحجه) ادامه دارد. این تکبیر در تمام اوقات مجاز است، چه در شب، چه در روز، چه در راهها، چه در بازارها، چه در مساجد، چه در خانه ها و در هر مکانی که ذکر خداوند متعال جایز باشد.

نوع دوم: تکبیر مقید است؛ که به تکبیرهایی گفته می شود که پس از نمازهای واجب در روزهای عید قربان (یعنی روز عید و روزهای تشریق) گفته می شود. زمان و نحوه آن به شرح زیر است:

---

(۱) به روایت احمد.

اولاً: تکبیر مقید از نماز صبح روز عرفه (نهم ذوالحجه) آغاز می شود و تا نماز عصر در روز سوم از روزهای تشریق (سیزدهم ذوالحجه) ادامه دارد. این زمان برای کسانی است که حاجی نیستند. اما برای حاجیان، تکبیر مقید از نماز ظهر روز عید قربان (دهم ذوالحجه) آغاز می شود.

دوم: روش تکبیر گفتن: «اللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ وَلِلَّهِ الْحَمْدُ».^(۱)

۵. توجه و اهتمام به انجام نماز عید برای کسانی که حاجی نیستند، زود رفتن به نماز عید و گوش دادن به خطبه عید؛ زیرا نماز عید از بزرگ ترین شعائر اسلام است. به دلیل اهمیت فراوان آن، دستور داده شده که حتی زنان، از جمله دختران باکره و زنانی که در عادت ماهیانه هستند برای حضور در نماز عید خارج شوند. چنان که ام عطیه رضی الله عنها روایت کرده است که:

«كُنَّا نُؤْمَرُ أَنْ نَخْرُجَ يَوْمَ الْعِيدِ حَتَّى نُخْرِجَ الْبِكْرَ مِنْ خِدْرِهَا، حَتَّى نُخْرِجَ الْحَيْضَ فَيَكُنَّ خَلْفَ النَّاسِ، فَيُكَبَّرُنَّ بِتَكْبِيرِهِمْ، وَيَدْعُونَ بِدُعَائِهِمْ،

(۱) نگا: المغنی اثر ابن قدامه (۳/۲۹۰) و الشرح الکبیر مع المقنع والإنصاف (۵/۳۸۰).

وَيَرْجُونَ بَرَكَهَ ذَلِكَ الْيَوْمِ وَطَهَارَتِهِ»، یعنی: «ما دستور داشتیم که در روز عید خارج شویم، حتی دختران باکره را از خانه‌هایشان بیرون بیاوریم و حتی زنان حائض را هم بیرون بیاوریم تا در پشت صفوف نماز قرار گیرند. آن‌ها تکبیر می‌گفتند با تکبیر مردم، دعا می‌کردند با دعای آن‌ها و امیدوار بودند که برکت این روز و طهارت آن را به دست آورند».

و در لفظی آمده است: «وَأَمَرَ الْحَيْضَ أَنْ يَعْتَزِلْنَ مُصَلِّيَ الْمُسْلِمِينَ»، یعنی: «و دستور داده شد که زنان حائض از محل نماز مسلمانان فاصله بگیرند»^(۱).

۶. زیاد انجام دادن اعمال نیک، از جمله عبادات مستحب مانند نماز، صدقه، خواندن قرآن کریم، امر به معروف و نهی از منکر، نیکی به همسایگان، صلۀ رحم و دیگر اعمال نیک؛ به دلیل عمومیتی که در این فرموده پیامبر صلی الله علیه وسلم وجود دارد:

«مَا مِنْ أَيَّامٍ الْعَمَلُ الصَّالِحُ فِيهِنَّ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنْ هَذِهِ الْأَيَّامِ الْعَشْرِ»،

(۱) به روایت بخاری و مسلم.

قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَلَا الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «وَلَا الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، إِلَّا رَجُلٌ خَرَجَ بِنَفْسِهِ وَمَالِهِ فَلَمْ يَرْجِعْ مِنْ ذَلِكَ بِشَيْءٍ»، یعنی: «هیچ روزی نیست که عمل صالح در نزد الله محبوبتر از این ده روز [اول ذی الحجه] باشد»، گفتند: یا رسول الله، حتی جهاد در راه الله؟ فرمودند: «حتی جهاد در راه الله، مگر مردی که با نفس و مالش [برای جهاد] بیرون برود و با هیچکدام برنگردد»^(۱).

از خداوند متعال می خواهیم که ما را از آنچه آموخته ایم بهره مند سازد و آنچه برای ما سودمند است به ما بیاموزد. او بخشنده و کریم است، و درود و سلام بسیار خداوند بر پیامبر ما محمد و خاندان او باد.

(۱) به روایت بخاری و ترمذی، و لفظ از آن ترمذی است.

فهرست

۲ ..... مقدمه

۳ ..... فضیلت دهه اول ماه ذوالحجه:

۵ ..... فضائل اعمال در دهه ذوالحجه:

